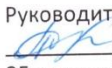

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение средняя
общеобразовательная школа №3 г. Алагир.

«РАСМОТРЕНО» на заседании методического объединения Руководитель МО (Дзэбоева М.О.) 25 августа 2021 г.	«СОГЛАСОВАНО» Педагогический совет протокол от 31.08.2021г. №1 Секретарь ПС Кайтмазова Ю.Т.	«УТВЕРЖДАЮ» Приказ №114-ОД От 01.09.2021г. Директор школы Бугулова Л.А.
--	--	--

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по учебному предмету
«РОДНОЕ ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ И ЯЗЫК»
начальное общее образование
1-4 классы

Алагир, 2021

Сæргæндтæ:

I.	Ахуырадон программæйы иумæйаг характеристикæ.....	2
II.	Ирон æвзаджы программæйы структурæ.....	5
III.	Скъоладзауты ныхасы рæзтыл кусынæн программæйы ныхасы темæтæ (уыдоны бындурыл амынд цæуынц æвзаджы темæтæ).....	8
IV.	Программæйы мидис.....	9
V.	Диктантты текстæ.....	20

Ирон æвзаджы программæ 1–4-æм кълæстæн

Ахуырадон программæйы иумæйаг характеристикæ

Национ ахуырады сæйраг хæстæй иу у скъоладзауты алыварсыг рæзтæн бындур сæварын.

Царды æппæт фæзындтæ, хицæндзинаedtæ æмæ ногдзинаedtæ ахуырдаутæ хъуамæ базоней сæ мадæлон æвзаджы фæрцы.

Программæ арæзт у поликультурон ахуырады бындурыл, æххæстгонд цæуынд федералон паддзахадон ахуырадон стандарттæ.

Ирон æвзаджы урокты базонгæ уыдзысты æппæтуæрæсейон æмæ æппæтдунеон культурон хæзнатимæ. Нæ алыварсы дунеимæ зонгæдзинад арæзт цæуы ахæм фæткыл: хи райгуыраен къуым базоныны фæстæ рахизын Уæрæсейы, стæй та æппæт зæххы къорийы тыххæй зонинагтæм.

Бæрæггонд цæуынд ирон национ ахуырадон нысантæ:

1. Рæзын кæнын мадæлон æвзаджы культурæ – уый у нæ рæзгæ фæлтæр хъомыл кæныны сæйраг фæрæз.

2. Мадæлон æвзаджы фæрцы скъоладзауты зонгæ кæнын дунейы æппæт культурон æмæ техникон æнтыстытимæ.

Программæ арæзт у традицион методикæйы бындурыл, фæлæ пайдагонд цæуы ног технологитæй.

Бæрæггонд дзы æрцыдысты рæзгæ ахуырады системæйы нысантæ, уыдон сты:

– скъоладзауты ахуырма сразæнгард кæнын;

– æрмæг сын цæттæйæ дæтгæ нæу, фæлæ саразын ахæм уавæртæ, цæмæй зонындзинаedtæ райсынмæ сæхæдæг тырной;

– кусын æппæт скъоладзауты рæзтыл, куыд тыхджын, афтæ лæмæгъты дæр;

– алкæмæн дæр хъуамæ лæвард цæуа, йæ бон цас у, уыйас – йæхи цæстæнгас, йæ зонындзинаedtæ равдисын йæ бон куыд уа, йæхæдæг хатдзæгтæ кæнынмæ куыд арæхса, афтæ;

– дæттын, скъоладзауты (суанг тыхджынты дæр) бæстон ахъуыды кæнын цы хæслæвардтыл бахъæудзæн, ахæмтæ; сæ бон сæ сæххæст кæнын куы нæ уа, уæддæр сыл хъуыды кæндзысты, стæй сæ ахуыргæнаedtæ æххуысæй базондзысты.

Ахуырады фæрæзтæй иу у алгоритм. Уый у æрмæг æнцондæр, бæстондæр, арфдæр, кæрæдзийы фæдыл раст фæткыл æвардæй бацамоныны мадзал. Алгоритмы фæрцы бæлвырд æрфыссæн ис æвзаджы æппæт фæрстытæ къæпхæнгай, æнцонæй: ахуырдауты æфтауы сфæлдыстадон хуызы хъуыды кæныныл, бæлвырд куысты хуызтæн раст дзуапп ссарыныл, хъæугæ хатдзæгтæм æрцæуыныл.

Кæстæр кълæсты скъоладзауты рæзтыл кусын амоны, цы зонындзинаedtæ райстой, уыдонæй алы уавæрты пайда кæнын зонын, бæлвырд зонындзинаedtæ хибарæй агурын, рæдыд цæмæн æрцыд, уый сбæрæг кæнын æмæ йæ срæст кæнын, æрмæджытæ кæрæдзиуыл барынмæ арæхсын æмæ сын сæ хицæндзинаedtæ иртасын.

Программæйы домæнтæм гæсгæ, ирон æвза г ахуыргæнгæйæ, урочы æвард цæуы ахæм хæстæ:

1. Æрмæг амонын алыхуызон цымыдисаг дидактикон æрмæджы руаджы, грамматикон, сфæлдыстадон хъæзтыты фæрцы.

2. Грамматикон æрмæг амонын лексикон æрмæджы фæрцы.

3. Мадæлон æвзагмæ цымыдисдзинад æвзæрын кæнын.

4. Скъоладзауты цæттæ кæнын уæлдæр кълæсты зындæр æмæ вазыгджындæр æрмæг ахуыр кæнынмæ.

5. Бæлвырд зонындзинæдтæ дæтгæйæ, урочы кусын скъоладзауты иумæйаг рæзтыл; рæзын сын кæнын сæ логикон æмæ сфæлдыстадон хъуыдыкæнынад; хъæздыг кæнын сæ дзырдуатон сконд;

6. Рæзын кæнын скъоладзауты коммуникативон арæхстдзинæдтæ, цæмæй сæ хъуыдытæ æнцонæй сæ бон дзурын уа, цæмæй архайой бæлвырд раныхæсты, цæмæй искайы сцымыдис кæной сæ ныхасмæ хъусынмæ, цæмæй сæ раныхæстæн хъæугæ кæронбæттæн скæнын сæ бон уа; кусын ахуырдауты раст хъомыл кæныны фарстатыл.

Ацы нысантаæ æмæ хæстыл куыст цæуы уыцы иу урочы, кæрæдзийæ сын хицæн кæнæн нæй.

Ног федералон ахуырадон стандарттæ хынцгæйæ, программæ домы:

- урок методикон æмæ логикон æгъдауæй раст аразын;
- педагогон фæрæзтæй эффективонæй пайда кæнын;
- наукайы ног æнтыстытæй пайда кæнын;
- урок бæлвырд ахуырадон - хъомыладон процессы бындурыл аразын;
- скъоладзаутæн саразын бæлвырд уавæртæ сæ курдиат æххæстæй раргом кæнынæн;
- æндæр предметимæ баст æрмæгæй пайда кæнын;
- ног æрмæг амонгæйæ æнцой кæнын рацыд æрмæгыл;
- хынцын скъоладзауты рæзты æмвæзад æмæ психологон хицæндзинæдтæ;
- æрмæг хъуамæ дзуапп дæтта, царды цы ногдзинæдтæ æмæ ивддзинæдтæ цæуы, уыдонæн.

Райдайæн скъола бындур æвæры скъоладзауты зонындзинæдтæн æвзагæй, литературон кæсынадæй, ныхасы культурайæ, хъомыладай. Скъоладзаутæ разæнгард кæнынц ахуырмæ, куыстмæ, рæзы сæ хибарæй хъуыдыкæнынад.

Мадæлон æвзаджы ахадзындзинад стыр у, уымæн æмæ йæ бындурыл æнцондæр у, иронау цы предметтæ цæуынц, уыдон ахуыр кæнын, уымæй уæлдай, скъоладзаутæ базонынц, мадæлон æвзаг кæрæдзиимæ ныхас кæныны сæйраг фæрæз кæй у, уый.

Ирон æвзаг цымыдисаг æрмæджы бындурыл ахуыргæнгæйæ, скъоладзаутæм сæвзæры сæрыстырдзинад сæ мадæлон æвзагмæ; тырнындзинад йæ базонынмæ. Бамбарынц, раст дзургæ æмæ фысгæ ныхас кæй у адæймаджы иумæйаг культурæ æвдисæг.

Райдайæн кълæсты скъоладзаутæ хуымæтæг хуызы базонгæ вæййынц литературон æвзаджы нормæтимæ, ныхасы этикетимæ; рæзынц сæ коммуникативон арæхстдзинæдтæ.

1–4-æм кълæсты программæйы амынд сты ирон æвзаг ахуыр кæныны ахæм хæстæ:

- скъоладзауты ахуыр кæнын лæмбынæг хъусын, раст дзурын, кæсын æмæ фыссын;
- фонетикæ, лексикæ, дзырдарæзт, морфологи æмæ синтаксисы тыххæй зонындзинæдтæн бындур æвæрын;
- скъолайы агъоммæ скъоладзаутæм æвзаджы тыххæй цы хуымæтæг æмбарынад уыдис, уый сын, грамматикайы æгъдæуттыл æнцойгæнгæйæ, амонын, куыд бæлвырд системæ;
- каллиграфийыл ахуыр кæнын;
- растфыссынад, растдзурынад æмæ пунктуацийæ хуымæтæг зонындзинæдтæ дæттын;
- скъоладзауты дзырдуат хъæздыг кæнын;
- скъоладзауты фæлтæрын сæ хъуыдытæ бæлвырд æмæ аив дзурыныл.

Программæйы æвзаджы æрмæг лæвæрд у æнцондæрæй зындæрмæ, хуымæтæгдæрæй вазыгджындæрмæ хизыны принциптæм гæсгæ; æвзагæй ног зонындзинæдтæ лæвæрд цæуынц, раздæр цы базыдтой, ууыл æнцойгæнгæйæ.

Æвзаджы алы хæйттæ: фонетикæ, лексикæ, дзырдарæзт, морфологи, синтаксис – кæрæдзиуыл æнгом баст кæй сты, уымæ гæсгæ алы къласы дæр ахуыргонд цæуынц бæлвырд системæмæ гæсгæ.

Райдайæн кълæсты скъоладзаутæ базонынц мыртæ æмæ дамгъæты сæйраг миниуджытæ; лексикон-грамматикон къордты (ныхасы хæйтты) грамматикон категориты тыххæй хуымæтæг зонинагтæ; сæ хицæндзинæдтæ; дзырдты арæзт; раст дзурын æмæ раст фыссыны литературон нормæтæ. Синтаксисæй дæр райсынц хуымæтæг, фæлæ бæлвырд зонындзинæдтæ.

Цæмæй скъоладзауты хъуыдыкæнынад рæза, уый тыххæй практикон ахуырты рæстæг, стай, ног теоретикон æрмæг амонгæйæ, хъæуы проблемон методæй пайда кæнын. Уый фæрцы ахуыргæнинагтæ архайдзысты хи хатдзæгтæ кæнын грамматикон фæзынды тыххæй.

Ахуыргæнæг йæ хъус хъуамæ дара, скъоладзаутæ ног грамматикон æмбарынад кæнæ раиртæст куыд бамбæрстой æмæ сæ пайда кæнын куыд зонынц, уымæ.

1–4-æм кълæсты ирон æвзаг ахуыр кæныны сæйраг хæстæй иу у раст æмæ сыгъдæг фыссыныл ахуыр кæнын, уымæ гæсгæ ацы куыстæн 1-аг къласы кæрон æмæ 2-аг къласы хъуамæ алы къуыри дæр лæвæрд цæуа сæрмагонд урок.

Сыгъдæгфыссынадæн лæвæрд фæлтæрæнтæ хъуамæ баст уой, урочы цы грамматикон æрмæг ахуыргонд цæуы, уымæ; сæ растфыссынад зын бахъуыдыгæнæн кæмæн у, ахæм дзырдтимæ, вазыгджын æрмæгимæ. Дамгъæты растфыссынад æмæ сыгъдæгфыссынадыл куыст цæуы иумæ.

Ахуыргæнæг хъуамæ йæ хъус дара, скъоладзаутæ куыд бадынц, ручкæйыл куыд хæцынц, сæ тетрæдтæ куыд æвæрд сты, уымæ. Хъуамæ алы скъоладзауимæ дæр куыст цæуа хибарæй, цæмæй алкæмæн дæр йæ фысты алыхуызон аиппытæ афойнадыл амынд цæуой.

Урокты скъоладзаутæн иумæйаг куысты хуызтæй уæлдай дæттæн ис хибарæй куыстытæ дæр. Ахæм урокты мидис бæрæггонд цæуы, программæйы алы къласæн дæр цы амындтытæ лæвæрд цæуы, уыдонæй.

Ирон æвзаджы программæйы структурæ

Райдайæн кълæсты ахуырадон программæ арæзт у æртæ мидисджын хайæ:
«Æвзаджы системæ», «Растфыссынад», «Ныхасы рæзтыл куыст».

Алы хайæн дæр ис йæхи ахуыры объект.

«Æвзаджы системæ» ахуыр кæны æвзаджы иуæгтæ: «*Мыртæ æмæ дамгъæтæ*», «*Дзырд*», «*Хъуыдыйад*». «*Ныхасы рæзтыл куыст*».

Мыртæ æмæ дамгъæтæ. Мыртæ æмæ дамгъæты тыххæй фыццаг зонындзинæдтæ скъоладзаутæ райсынц 1-аг къласы. Фыссыны æгъдауттæ ахуыргæнгæйæ, скъоладзаутæ фæцалх ваййынц нихасы мыртæ хъусын æмæ дзурыныл, кæрæдзийæ сæ хицæн кæныныл. Базонынц хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мыртæ, сæ хицæндзинæдтæ, цавдон æмæ æнæцавдон хъæлæсонтæ, зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ.

Ацы куысты хуызтæ кæнын хъæуы фыццаг къласæй цыппæрæммæ. Скъоладзаутæ хъуамæ базоней, дзырдтæ мыртæй арæзт кæй сты, мыртæ дзургæ æмæ хъусгæ кæй кæнæм; фысгæйæ мыртæ дамгъæтæй нысангонд кæй цæуынц. Тынг ахсджиаг у, цæмæй скъоладзаутæ базоней, дзырды иу мыр æндæрæй ивгæйæ, дзырдæн йæ нысаниуæг дæр кæй айвы, уый. Базоней, дамгъæ у дыууæ мыры кæй амоны (*хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон*). Ахадгæ куыст у дзырдтæн мырон-дамгъон æвзæрст кæнын.

1-аг æмæ 2-аг кълæсты бындур æвæрд цæуы мыртæ æмæ дамгъæтæ раст дзурыны æмæ фыссыны куыстæн. Уæлдæр кълæсты ацы куыст хъæуы бæстондæр æмæ уæрæхдæр кæнын: вазыгджындæр æрмæгæй пайдагæнгæйæ, скъоладзауты зонгæ кæнын хъæуы хъæлæсонтæ æмæ æмхъæлæсонты классификациимæ. Амонын ирон æмæ дыгурон æвзæгты иуæй-иу фонетикон хицæндзинæдтæ.

Дзырд. Райдайæн кълæсты æвзаджы урокты дзырд æвзæрст цæуы куыд лексикон æмæ грамматикон иуæг. Цæмæй скъоладзаутæ дзырдтæ раст фыссой, уый тыххæй сын хъуамæ зоной сæ лексикон нысаниуджытæ (*æмбæрста* – *æмбарын*-æй, *æмбæрзта* – *æмбæрзын*-æй).

Дзырдыл куыст цæуы æвзаджы æппæт æрмæг ахуыргæнгæйæ дæр:

– фонетикæ ахуыргæнгæйæ скъоладзаутæн амынд цæуы – мыртæ æмæ дамгъæтæ уымæн хъæуынц, цæмæй сæ аразæм дзырдтæ;

– морфологи ахуыргæнгæйæ загъд æрцæуы – нихасы хæйттæ сты ахæм дзырдтæ, кæцытæ нысан кæнынц предметтæ, архæйдтытæ, æууæлтæ æ.а.д.;

– синтаксис ахуыргæнгæйæ амынд цæуы – хъуыдыйæдтæ, дзырdbæстытæ арæзт сты дзырдтæй, дзырдты æхсæн ис бæлвырд бастдзинæдтæ.

Сæ зонындзинæдтæ сын фидар кæнын хъæуы дзырдуатон куысты фæрцы. Хъуамæ ахуыргæнæг пайда кæна дзырдты нысаниуæг амоныны алыхуызон мадзæлттæй.

Дзырдуатон куысты фæрцы скъоладзаутæ базонынц, дзырдтæ кæй аразынц синонимон, антонимон, омонимон къордтæ, дзырдтæн кæй ис комкоммæ æмæ ахæсгæ нысаниуджытæ.

Дзырдтæ предметтæ, фæзындтæ, æмбарынадтæ, æууæлтæ æмæ архæйдтыты нæмттæ кæй нысан кæнынц, уый скъоладзаутæ базонынц фæлтæрæнты æрмæгæй æмæ æндæр уæлæмхасæн хæслæвæрдты фæрцы.

Скъоладзаутæ ахуыр кæнынц дзырдуатæй хъæугæ дзырдтæ исыныл, сæ хъуыдытæ бæлвырд æмæ аив дзурыныл.

Райдайæн кълæстæй фæстæмæ амонын хъæуы ирон æмæ дыгурон æвзæгты иуæй-иу лексикон хицæндзинæдтæ.

Дзырдуатон фæлтæрæнтæ æххæстгонд цæуынц алыхуызон грамматикон-орфографион æрмæг ахуыр кæныны рæстæг.

1-аг къласы скъоладзаутæ базонынц дзырдтæ сæ фæрстытæм гæсгæ иртасын. Амынд сын цæуы, ирон æвзаджы фарст *чи?* æрмæст адæймаджы ном нысангæнæг дзырдтæм лæвæрд кæй цæуы.

Ахуыргæнæг бацамоны æмæ пайда кæны ахæм грамматикон æмбарындтæй: «предмет», «предметы æууæл», «предметы архайд». Уæлдæр кълæсты ацы æмбарындты бындурыл скъоладзаутæ базонынц терминтæ: *номдар*, *миногон*, *мивдисæг*.

Дзырды хæйттæ ахуыр кæнын райдайынц 3-аг къласы. Дзырдарæзт ахуыр кæнынæн ис стыр ахадындынад: æххуыс у зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонты растфыссынадыл кусынæн, удаджы дызæрдыггаг æмхъæлæсонты растфыссынад базонынæн. Скъоладзаутæ базонгæ вæййынц грамматикон æмбарындтимæ: «*уидаг*», «*разæфтуан*», «*фæссæфтуан*», «*карон*», «*бындур*», стæй аразгæ дзырдты растфыссынадимæ.

4-æм къласы дзырды хæйтты тыххæй зонындзинæдтæ скъоладзаутæ ныффидар кæнынц, ныхасы хæйттæ куы фæахуыр кæнынц, уæд.

Ныхасы хæйттæ ахуыргæнгæйæ, скъоладзауты бахъæуы ахæм зонындзинæдтæ: дзырды хæйттæ æмæ дзырдарæзты амæлттæ, дзырдты алыхуызон лексикон нысаниуджытæ, дзырдтæ кæрæдзимæ бастдинады фæтк æмæ сæ бынат хъуыдыйады.

Райдайæн кълæсты скъоладзаутæ ахуыр кæнынц предметтæ, æууæлтæ, архайдтытæ амонæг дзырдтæй тематикон къордтæ аразын.

Æппæт кълæсты дæр, дзырдты арæзт æмæ ныхасы хæйттæ ахуыргæнгæйæ, лæвæрд цæуы лексикон фæлтæрæнтæ. Уый фæрцы скъоладзаутæ бæрæг кæнынц дзырдты алыхуызон нысаниуджытæ; сæ хъуыдытæ бæлвырдæй дзурынц, хъæугæ дзырдтæ агурынц, дзырдæн æндæр дзырдтимæ йæ ахастдинадтæ бæрæг кæнынц.

Хъуыдыйад. Райдайæн кълæсты скъоладзаутæ базонгæ вæййынц текстимæ. Арæхсынц текст хъуыдыйæдтыл (хæйттыл) дих кæнын, хъуыдыйæдтæ сæ арæзтмæ гæсгæ иртасын, хъуыдыйады уæнгтæ бæрæг кæнын, хъуыдыйады дзырдты бастдинадтæ иртасын, хъуыдыйад дзырdbæстытыл дих кæнын æмæ дзырдты рæнхъæвæрд амонын.

Фидаргонд цæуынц хъуыдыйады сæйраг бæрæггæнæнтæ: хъуыдыйад арæзт у дзырдтæй, æвдисы æххæст хъуыды, дзырдтæ хъуыдыйады баст сты сæ нысаниуджытæм гæсгæ, алы хъуыдыйад дæр загъд цæуы бæлвырд хъæлæсы уагæй, хъуыдыйады иу дзырдæй иннæмæ ис фарст раттæн.

Скъоладзаутæ зонгæ кæнынц таурæгъон, фарстон, разæнгардгæнæн æмæ хъæрон хъуыдыйæдтимæ æмæ сæ интонацион арæзтимæ. Ахуыр кæнынц хъуыдыйæдтæ аразын, орфографион æмæ пунктуацион æгъдауттæ хынцгæйæ: фыццаг дзырд стыр дамгъæйæ фыссын, хъуыдыйады кæрон стъæлф, фарсты æмæ хъæры нысæнттæ æвæрын.

Скъоладзаутæ бæстондæр базонынц терминтæ «*сæйрат*» æмæ «*зæгъинаг*»-ы мидис, райсынц иумæйаг зонындзинæдтæ фæрссаг уæнгты тыххæй.

4-æм къласы скъоладзаутæ ахуыр кæнынц хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ, вазыгджын хъуыдыйæдтæ, комкоммæ ныхас æмæ сидæн, сæ интонацион арæзт, æрхæцæн нысæнтты æвæрынад.

Хъуыдыйады тыххæй зонындзинæдтæ иу къласæй иннæмæ кæнынц вазыгджындæр, зындæр; скъоладзаутæн фылдæр æрмæг лæвæрд цæуы хибарæй кусынæн; алыхуызон схемæтæм гæсгæ хъуыдыйæдтæ аразынæн.

«Растфыссынады»-ы блоки нысан у райдайæн кълæсты скъоладзаутæн бацамонын æмæ ныффидар кæнын раст, æнæ рæдыдæй фыссыны арæхстдинадтæ, орфограммæтæ бахъуыды кæнын

Фæлтæрæнтæ æххæст кæнын хъæуы, дзырдты растфыссынадыл кусгæйæ: дзырдуатон-орфографион диктанттæ; ахуыргæнæджы кастмæ хъусгæйæ, цы бахъуыды кодтой, уый фыссын; чиныгæй сфыст æ. а. д.

Зонындзинæдтæ бæрæг кæнынны сæйраг фысгæ куысты хуызтæ сты: контролон сфыст, диктанттæ грамматикон хæслæвæрдтимæ, изложенитæ, алыхуызон сфæлдыстадон куыстытæ.

Дзырдуатон диктанты дзырдты нымæц вæййы:

1 къласы: 5 – 7; 2 къласы: 8 – 10; 3 къласы: 10 – 12; 4 къласы: 12 – 15.

Контролон диктанты дзырдты нымæц хъуамæ уа:

1 къласы: 8 – 10 дзырды ахуыры азы фыццаг æмбис; 15 – 18 – афæдзы кæрон. 2 къласы: 25 – 30 дзырды ахуыры азы фыццаг æмбис; 35 – 45 – афæдзы кæрон. 3 къласы: 40 – 45 дзырды ахуыры азы фыццаг æмбис; 50 – 60 – афæдзы кæрон. 4 къласы: 65 – 70 дзырды ахуыры азы фыццаг æмбис; 75 – 80 – ахуыры азы кæрон.

Изложениты тексты дзырдты нымæц алы къласы дæр вæййы 15 – 20 дзырдæй фылдæр.

Ныхасы рæзтыл куыст. Ирон æвзаджы урокты сæйрагдæр нысантай иу у скъоладзауты нихасы рæзтыл кусын. Ардæм хауы скъоладзауты нихасы хъæд аивдæр æмæ рæсугъддæр кæнын, сæ дзырдуат хъæздыг кæнын, сæ нихасы культурæ, сфæлдыстадон æмæ логикон хъуыдыкæнынад рæзын кæнын. Æвзаг ахуыр кæныны нысан ис уый мидæг, цæмæй, алывæрсыгæй йæ сахуыр кæнгæйæ, ахуырдаутæ арæхсой сæ хъуыдытæ æнцонæй зæгъынмæ: цæмæй сæ, чи сæм хъусы, уый æнцонæй æмбара, ма сæ тыхса, сæ нихас уа аив æмæ цымыдисаг. Æрмæг бацамонынæн пайда кæнын хъæуы бæрзонд, чиныгон стилай фыст аив литературон уацмыстæй, кæнæ уыдонæй скъуыддзæгтæ, сæ мидис уа актуалон, баст уа царды æцæгдзинадимæ.

Грамматикон зонындзинæдтæ æрмæстдæр уæд уыдзысты æмбæрстгонд æмæ бæстон, скъоладзаутæ сæ дзургæ æмæ фысгæ нихасы, се сфæлдыстадон куыстыты куы пайда кæной.

Ныхасы рæзтыл кусынæн лавæрд цæуы изложенитæ æмæ сочиненитæ; архайын хъæуы ууыл, цæмæй сæ тексттæ уой, бæлвырд мидис кæмæн ис, царды алыхуызон цаутæ æвдыст кæм цæуынц, ахæмтæ. Фыссæн ис сывæллæттæн сæхи цардæй ист хабæртты тыххæй, фыстæг, уацхъуыд, хъусынгæнинагтæ; агъуысты, уарзон хъазæны, цæрагойы æрфыссын.

Ныхасы рæзтыл куысты хуызтæ ма сты: ахуыргæнæджы фæрстытæн раст, аив дзуæппытæ дæттын; зонгæ аргъау кæнæ цыбыр радзырд текстмæ хæстæг, йæ хæйттæ йын нæ хæццæ кæнгæйæ, дзурын (кæнæ ахуыргæнæджы фæрстытæм гæсгæ дзурын); иу нывмæ кæнæ цалдæр нывмæ гæсгæ хъуыдыйæдтæ кæнæ радзырд хъуыды кæнын; хъуыдыйæдтæ кæнæ текст бакастгæйæ, фæрстытæн дзуæппытæ дæттын, дзургæйæ дæр æмæ фысгæйæ дæр.

Ныхасы рæзтыл куысты стыр ахадындынад ис текстæн. Скъоладзаутæ хъуамæ зоной тексты мидис æвзарын, хицæн хæйттыл æй дих кæнын, текстæн райдайæн кæнæ кæрон фыссын, текстæн сæргонд хъуыды кæнын; лексикон раиртæст ын кæнын. Скъоладзауты нихас хъуамæ дзуапп дæтта литературон æвзаджы нормæтæн.

Скъоладзаутæн амынд цæуынц хи хорз дарыны æгъдæуттæ царды алы уавæрты дæр.

Алы урочы дæр скъоладзаутæ хъуамæ базоней 4 – 5 ног дзырды, уый фæстæ иннæ урокты уыцы дзырдтæ фæлхатгонд цæуой алыхуызон куысты хуызты æмæ фæлтæрæнты, цæмæй сæ скъоладзаутæ хуыздæр бахъуыды кæной.

**Скъоладзауты ныхасы рæзтыл кусынаен
программæйы бæрæггонд цæуы ныхасы темæтæ**
(уыдоны бындурыл амынд цæуынц æвзаджы темæтæ)

1-аг кълас:

«Мæ райгуыраен бæстæ - Ирыстон». «Мæ бинонтæ». «Афæдзы афонтæ». «Хи дарыны æгъдæуттæ». Рубрикаæ «Уазæгуаты нæ фыдæлтæм».

2-аг кълас:

«Скъола». «Сæрды мысинагтæ». «Фæззæг». «Æгъдау – царды бындур». «Зымæджы нывтæ». «Куыст – царды цин». «Мæргътæ æмæ цæрæгойтæ – нæ хæларттæ». «Уалдзæг». «Кæм райгуырдтæн, мæхи кæм базыдтон». «Ахъуыды кæн, базон» (хъæлдзæг радзырдтæ, уыци-уыцитæ, хынцинагтæ)

3-аг кълас:

«Хæрзбон зæгъæм сæрдæн, æгас цæуæд ног ахуыры аз». «Сыгъзæрин фæззæг Аланийы». «Фæллой кæм уа, фарн дæр уым ис». «Хæрзæгъдау, хæлардзинад, æууæнк – адæймагæн кадгæнаг миниуджытæ». «Адаæмæн зæхх у сæ дарæг». «Мадæлон æвзаг мады ад кæны». «Бинонтæ». «Зымæджы нывтæ». «Хъахъхъæн дæ æнæнидзинад». «Уæларвон тыгъдад». «Æрдзы фæзынтæ, æрдзы ивæнтæ». «Мæргъты цардæй». «Цæрæгойты цардæй». «Сырды цардæй». «Æрцыд, ныллæууыд уалдзæг». «Кæмæй у сæрыстыр Ирыстон?» «Адамон сфæлдыстад». «Нæ уарзон Райгуыраен бæстæ – Уæрæсе». «Мæ райгуыраен бæстæ – Алани». «Дзæуджыхъæу – Ирыстоны сæйраг сахар». «Хъæууон царды нывтæй». «Уæлахизы бон».

4-æм кълас

«Ног ахуыры аз». «Сæрды улæфæн бонтæ». «Æрдз хъахъхъæнын – алкæй хæс дæр». «Адæймаг æгъдауæй фидæуы». «Æрцыд та нæм бæркадджын фæззæг». «Нæ алфамбылай æрдз». «Зымæгон æрдз». «Æрдз не сфæлдисæг, зæхх нæ дарæг». «Цæрæгойты миниуджытæ». «Æрдз æмæ цæрæгойтæ». «Уалдзæг». «Алцы зонын дæр хорз у». «Зивæджы мад мæгуыр у».

Райдайæн кълæсты ирон æвзаджы урокты бынат ахуырадон процессы:

1-аг къласы ирон æвзаг ахуыр кæнынаен къуыри лæвæрд цæуы 3 сахаты, æдæппæт - 96;

2 – 4-æм кълæсты къуыри – 1,5 сахаты, æдæппæт – 51 сах. (æдæппæт – 249 сах.)

Программæйы мидис 1-аг-кълас

Абетæ ахуыр кæнын, кæсын æмæ фыссын, ныхасы рæзтыл куыст (къуыри – 3 сах., æдæппæт – 96 сах.)

Райдайæн скъолайы абетæ ахуыр кæныны сæйраг нысантаæ сты:
– сывæллæтты лæмбынаг хъусын æмæ иронау раст дзурын ахуыр кæнын;
– кæрдзиуыл баст ныхасы хуызты руаджы сæ фæлтæрын хъусын æмæ дзурыныл,
кæсын æмæ фыссыныл;
– сабиты ахуыр кæнын сæ ныхасы ирон æвзагæй пайда кæнын;
– паряхат кæнын сабиты активон æмæ пассивон дзырдуат, æмбарын сын кæнын
грамматикон æрмæджы арæст;
– рæзын кæнын сабитæн сæ иумæйаг арæхстдзинадтæ æмæ фæлтæрддзинад чиныг æмæ
текстимæ кусынаг (сæйраг хъуыды хицæн кæнын, æххуысгæнæг дзырдтæ агурын, фæрстытæн
дзуапп дæттын).

Абетæ ахуыр кæныны рæстæг дих кæны 3 хайыл:

1. Бацæттæгæнæн рæстæг;
2. Дамгъæтæ ахуыр кæныны, кæсын æмæ фыссыны рæстæг;
3. Ирон æвзаг æмæ кæсын.

Бацæттæгæнæн рæстæг (9 сах.)

Бацæттæгæнæн рæстæджы сæйраг нысантаæ сты: скъоладзаутæн рæзын кæнын сæ
фонематикон хъусынад, ахуыр сæ кæнын раст артикуляцийыл, кусын скъоладзауты ныхасы
рæзтыл, хъусын æмæ æмбарыныл (аудировани), дзурыныл (монологон æмæ диалогон
ныхасыл).

Скъоладзаутæ фæлтæрынц ахуыргæнæгмæ хъусын, йæ амындтæ йын æмбарын æмæ æнæ
искай æххуысæй хъуыды кæнын. Зонгæ кæнынц сæ алыварс царды æнцондæр æмбарæн
цаутимæ æмæ æрдзы фæзындтимæ.

Ахуырдаутæ ахуыр кæнынц нывтæм гæсгæ дзырдтæ æвзарын, дзырдæн кæнæ
хъуыдыйадæн схемæ кæнын (амонын хъæлæсон мыртæ, уæнгты нымæц, цавд),
хъуыдыйæдтæ æмæ чысыл радзырдтæ хъуыды кæнын.

Бацæттæгæнæн рæстæг сывæллæттæ зонгæ кæнынц, программæмæ гæсгæ сын цы цыбыр
зонинæгтæ лæвæрд цауы, уйдонимæ: скъоладзауы æгъдæуттæ, ахуыргæнæн дзауматæ æмæ афæдзы
афонтæ, дыууыны онг нымад, хæдзарон фос æмæ хæддаг сырдты нæмттæ. Чысыл æмдзæвгæтæ
зæрдывæрдæй ахуыр кæнын, аргъæуттæ кæсын.

Сывæллæттæ зонгæ кæнынц ахæм æмбарындтимæ (практикон æгъдауæй):

1. Цы у ныхас (дзургæ æмæ фысгæ ныхас) – иумæйаг æмбарынад.
2. Ныхас хъуыдыйæдтыл дих кæнын.
3. Хъуыдыйад.
4. Хъуыдыйад æмæ дзырд.
5. Хъуыдыйад дзырдтыл дих кæнын схемæты руаджы.
6. Дзырд. Уæнг. Цавд. Мыр.
7. Дзырд. Дзырды уæнгты нымæц.
8. Цавд. Цавдон æмæ æнæцавдон уæнгтæ.
9. Дзырдæй мыр хицæн кæнын.
10. Хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мыртæ.
11. Дзырдæн мырон-уæнгон æвзæрст кæнын.

Сывæллæттæн амоньн хъæуы фыссыны æгъдæуттæ: фысгæйæ раст бадын, тетрад
паргæйыл раст æвæрын. Базонгæ сæ кæнын къухфыстытимæ: къухфысты цъар, къухфысты

сыфтæ, фарс, рæнхъ, къухфысты хæххытимæ, кърандас æмæ ручкаимæ, уыдонæй куыд пайда кæнын хъæуы, уыимæ.

Фыссыны фæлтæрæнтæ кæнын, исты нывæфтыдтагæнгæйæ дæр (ныв кæнын, лыстæг хæххытæ кæнын алырдæм, контурмæ гæсгæ хахх кæнын, дамгъæты хæйттæ фыссын), цæмæй къух æмæ къухы æнгуылдзтæ фыссынмæ сфæлтæрой, уый тыххæй.

Ахæм фæлтæрæнтæ сабиты цæттæ кæнынц фыссынмæ: ахуыр кæнынц ручкайыл хæцын; партæйыл раст бадын æмæ дамгъæйы хæйттæ фыссын.

Скъоладзаутæ фыссын æмæ кæсын ахуыр кæнынц уыцы иу урочы 15-20 минуты дæргы. Фыссын æмæ кæсыны уроктæ арæст цæуынц иу темæмæ гæсгæ.

Фыссыны уроктæ арæст цæуынц, аналитикон-синтетикон методæй пайдагæнгæйæ. Скъоладзаутæ райдайынц дамгъæты хæйттæ фыссын, цæмæй сын фæстæдæр дамгъæтæ æмæ уæнгтæ æнцон фыссæн уа. Базонын хъæуы дзырдтæ схемæмæ гæсгæ фыссын.

Скъоладзаутæ хуамæ базоний дамгъæтæ фыссын, дзырдтæн мырон раиртæст кæнын, къухæй фыст дзырдтæ уæнггай фыссын, дамгъæтæ кæрæдзиуыл бæттын. Хъуыдыйæдтæ фысгæйæ, дзырдты дамгъæтæ кæрæдзийы фæстæ раст æвæрын зонын, растфыссынадæн рагацау хорз бындур сæвæрыны тыххæй фæлтæрæнтæ кæнын.

Сæ мыртæ дамгъæтæй кæмæн нæ хицæн кæнынц, ахæм дзырдтæй конд цыбыр хъуыдыйæдтæй диктант фыссын (ахуыры азы кæронмæ æввахс); сабитæ цы ныффыссой, уый хуамæ кæсын дæр зоной.

Скъоладзаутæ базонынц стыр дамгъæ фыссын хъуыдыйады райдайæны, адæймæгты æмæ фосыл æвæрд нæмтты; хъуыдыйады кæрон стъæлф, фарсты æмæ хъæры нысæнттæ æвæрын. Антонимтæ, синонимтæ, бирæнысаниуæгон дзырдтæ кæрæдзийæ иртасын.

Сабитæ хуамæ базоний раст æмæ рæсугъд фыссын. Сæ хæс у дзырдтæн æмæ хъуыдыйæдтæн ахуыргæнæджы æххуысæй уæнгон-мырон æвзæрст кæнын. Хуамæ сахуыр уой къухфыст кæнæ чиныджы мыхуыргонд текст рафыссын.

Дамгъæтæ ахуыр кæнын, кæсын æмæ фыссын (63 сах.)

Скъоладзаутæ хуамæ базоний хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мыртæ кæрæдзийæ иртасын, дзырдтæн уæнгон-мырон анализ кæнын, сæ мырты нымæц сын бæлвырд кæнын. Цавдон уæнг ссарын, дамгъæтæ æмæ уæнгтæй дзырдтæ аразын. Уæнггай æнæкъуылымпыйæ раст æмæ æмбаргæ кастыл фæлтæрæнтæ кæнын. Хъæлæсы уагмæ гæсгæ цыбыр хъуыдыйæдтæ æмæ тексттæ (25-30 дзырды иу минутмæ) раст кæсын.

Кæсыныл ахуыр кæнын райдайынц тыхджын, æмхуызон чи хъуысы, ахæм хъæлæсонтæ æмæ æмхъæлæсонтæй. Сындæггай, иу этапæй иннæмæ дзырдтæ кæнынц вазыгджындæр, фæзыны дзы æмхъæлæсонты фембæлд, мыртæ æмæ дамгъæты хицæндзинадтæ. Аив æмæ раст кæсынæн æххуыс у хъуыдыйæдтæн æмæ дзырдтæн схемæтæ аразын, дзырдбыдтæ, ребустæ кæнын, логикон хæслæвæрдтæ, дзырдтæ цæджындзгай кæсын, вазыгджындæр сæ кæнгæйæ. Абеты æрмæг сабиты зонгæ кæны дзургæ ныхасы алыхуызон формæтимæ.

Дамгъæтæ амонны фæтк бæрæггонд цæуы, ныхасы куыд арæх æмбæлынц, уымæ гæсгæ.

Дамгъæтæ ахуыр кæнын рæстæг куыст цæуы ууыл, цæмæй скъоладзаутæ базоний кæсын æмæ фыссын, ныхасы мыртæ хъуыс æмæ дзурын, мыртæ цы дамгъæтæй амынд сты, уыдон кæсын æмæ фыссын, чысыл æнцонæмбарæн текст хъæрæй уæнггай кæсын. Цы текст бакасой, уымæй ахуыргæнæджы фæрстытæн хуамæ дзуæппытæ дæттын зоной.

Фыццагæм къласы кæсын ахуыр кæнын куыст дæр арæст цæуы мырон аналитикон-синтетикон методмæ гæсгæ. Хъусгæйæ, ныхасы мыртæн иртасын сæ алыхуызондзинад (хъæлæсон у æви æмхъæлæсон, зылангон æви æзылангон, хуымæтæг æви дывæргонд). Ахæм методæй кусгæйæ, сывæллæттæм цыбыр рæстæгмæ фæзыны тагъд, æмбаргæ касты æмæ раст фыссыны фæлтæрддзинад.

Дамгъæтæ ахуыр кæныны рæстæг архайын хъæуы, цæмæй сывæллæттæ кæсой дамгъæгай нæ, фæлæ уæнггай. Уæнггай кæсгæйæ, скъоладзаутæ тагъддæр базондзысты раст æмæ æнæкъуылымпыйæ кæсын.

Фысгæйæ, арæхдæр кæнын хъæуы дзырдтæн уæнгон-мырон анализ, цæмæй сывæллæттæ дамгъæ цух ма фыссой, иу дамгъæ æндæрæй ма ивой. Пайда кæнын хъæуы уæнггай дзырдтæ аразыны хъæзтытæй. Уый фæстæ сывæллæттæ рахизынц уæнггай кастæй æнæхъæн дзырдтæ кæсынмæ. Ацы куыстытæй ахсджиагдæр у къухфыст текст кæсын базонын. Чиныджы кæсгæйæ, сывæллæттæ ахуыр кæнынц фыссын дæр.

Ахуырдауты ахуыр кæнын хъæуы фæйнагæй æмæ чиныгæй æнæхъæн дзырдтæ æмæ цыбыр хъуыдыйæдтæ рафыссыныл. Фæлварын хъæуы уæнгон, дзырдутон диктантгай уæлдай ма хуымæтæг хъуыдыйæдтæй арæзт диктантгай фыссыныл дæр.

Кæсыны æрмæджы фæрцы сывæллæттæ хъуамæ базоной æмбаргæ ныхас кæнын, сыгъдаг дзурой мыртæ æмæ сæ кæсой раст хъæлæсыуагæй. Ома арæхсой хъæлæс кæм хъæуы, уым фæбæрзонддæр кæнæ фæныллæгдæр кæнын.

Цæмæй, ныхасгæнгæйæ, скъоладзаутæ сæ хъуыдытæ кæрæдзиуыл бæттын зоной, аив дзурынмæ арæхсой, уый тыххæй сæ ахуыр кæнын хъæуы аргъæуттæ кæнæ цыбыр радзырдтæ хи ныхæстæй дзурын, ахуыргæнæджы æххуысæй чысыл æмдзæвгæтæ наизуст дзурын, нывмæ гæсгæ цыбыр радзырдтæ хъуыды кæнын.

Сабиты арæх хонын хъæуы экскурситы æмæ сæ ахуыр кæнын сæ алыварс æрдзмæ цæст дарын æмæ йыл дзурын.

Мыртæ раст дзурыныл куыст

Скъоладзауты ахуыр кæнын мыртæ раст æмæ сыгъдаг дзурын, кæрæдзийæ сæ иргасын:

- мыртæ [a], [æ] æмæ [ы];
- æмхъæлæсонтæ хъ, къ, тъ, цъ, чъ, гъ, дж, дз;
- дæргъæтин æмхъæлæсонтæ: тт, сс, мм, лл, рр, пп;
- æмхъæлæсонтæ с – з, с – ш, з – ж, ж – ш, ч – дж, дз – з.

Скъоладзауты фонематикон хъусынадыл кусын: дзырды райдианæй, астæу æмæ кæронæй мыр рахицæн кæнын зонин.

Хъуамæ базоной орфоэпийы домæнтæ æмæ йе ’ гъдæуттæм гæсгæ дзурын.

Ирон æвзаг æмæ кæсын (24)

Хъуыдыйад, дзырд, мыр, дамгъæ. Хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мыртæ. Дзырдтæ иу рæнхъæй иннаемæ хæссын. Цавд. Дзырдты мидаг цавдон æмæ æнæцавдон уæнгтæ. Стыр дамгъæ адæймæгты нæмтты, фыды нæмтты, мыггæгты. Стыр дамгъæ фосыл æвæрд нæмтты. Стыр дамгъæ бæстæты, горæтты, хъæуты, кæмтты, дæтты æмæ уынгты сæрмагонд нæмтты.

Аивадон текстгай кæсынæн

- Чеджемты Геор. «Къоста».
- Хетæгкаты Къоста. «Цъиу æмæ сывæллæттæ».
- Чеджемты Геор. «Гыццыл аланты зарæг».
- Кочысаты Мухарбег. «Уалдзæг».
- Аргъау. «Мæлдзыг æмæ бæлон».
- Цæгæраты Гиго. «Ичы».
- Аргъау. «Арс, рувас æмæ бирæгъ».
- Цæрукъаты Таймураз. «Рахимæт».
- Константин Ушинский. «Алчи йæ куысты уæлхъус».
- Чеджемты Геор. «Къæбыла».

Аргъау. «Мыстытæ æмæ гæды».

Константин Ушинский. «Хæдзарон фосы быцæу».

Ирон адæмон сфæлдыстад. «Сырдоны хæраг».

Кæрæдзиимæ ныхасы хицæндзинæдтæ скъолайы, къласы, уынджы. Хи дарыны æгъдæуттæ, лæвар исгæйæ æмæ дæтгæйæ æ. æнд.

Скъоладзаутæ 1-аг къласы фæудмæ базондзысты:

- мыртæ æмæ сæ хицæндзинæдтæ; дамгъæтæ;
- дамгъæтæ куыд фысгæ сты;
- стыр æмæ гыццыл дамгъæтæ;
- хъæлæсонтæ æмæ æмхъæлæсонтæ;
- зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ;
- цавд æвæрын;
- сидæн;
- схемæтæ кæнын (дзырд æмæ хъуыдыйадæн)
- æнæхъæн дзырдгай кæсын.

Скъоладзаутæ 1-аг къласы фæудмæ арæхсдзысты:

- ахуыргæнæг æмæ æмкъласонтимæ ныхас кæнынмæ, сæ фæрстытæн сын дзуæппытæ дæттынмæ;
- раст пайда кæнын сидæнæй;
- загъды нысаны хицæндзинæдтæ хъæлæсыуагæй æвдисынмæ;
- дзырды схемæ предметы номимæ æрæмных кæнынмæ;
- дзырдæн, хъуыдыйæдтæн схемæтæ кæнынмæ;
- дзырды мыртæ рахицæн кæнынмæ;
- хъæлæсонтæ æмæ æмхъæлæсонтæ кæрæдзийæ иртасынмæ;
- зылангонтæ æмæ æзылангонтæ иртасынмæ;
- дзырд уæнгтыл дих кæнынмæ;
- дзырдты цавд æвæрынмæ;
- чиныгæй æмæ фæйнагæй дзырдтæ æмæ хъуыдыйæдтæ раст рафыссынмæ;
- æнæхъæн дзырдтæ кæсынмæ;
- хъуыдыйæдтæ раст хъæлæсыуагæй кæсынмæ;
- 25-30 дзырды кæм уа, ахæм текст иу минутмæ æнæхъæн дзырдгай раст æмæ æмбаргæ каст кæнынмæ;
- дзырдтæ æмæ хъуыдыйæдтæ мыхуыргонд æмæ къухфыст текстæй рафыссынмæ;
- аргъæуттæ кæнæ цыбыр радзырдтæ хи ныхæстæй дзурынмæ;
- чысыл æмдзæвгæтæ наизустæ ахуыр кæнынмæ;
- нывмæ гæсгæ чысыл радзырд хъуыды кæнынмæ;
- стыр æмæ гыццыл дамгъæтæй раст пайда кæнынмæ;
- хуымæтæг диктанттæ æнæ рæдыдæй фыссынмæ;
- дзургæ ныхасы хицæндзинæдтæ иртасынмæ;
- хицæн хъуыдыйæдтæ æмæ текст кæрæдзиуыл барынмæ;
- цыбыр текстæн сæргонд хъуыды кæнынмæ;
- бæлвырд темæмæ гæсгæ хъуыдыйæдтæ хъуыды кæнынмæ;
- сюжетон нывтæм гæсгæ цыбыр радзырдтæ хъуыды кæнынмæ ;
- монологон æмæ диалогон ныхасы архайынмæ.

2-аг кълас

(къуыри – 1,5 сах., æдæппæт – 51 сах.)

I. Æвзаг æмæ ныхасы тыххæй зонындзинæдтæ

1-аг къласы рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын (2 сах.)

Ныхас хъуыдыйæдтыл дих кæнын. Дзургæ æмæ фысгæ ныхас. Дзырд, хъуыдыйад. Текст. Дзырд æмæ уæнг. Мыртæ æмæ дамгъæтæ.

Мыртæ æмæ дамгъæтæ. Уæнг (14 сах.)

Хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мыртæ æмæ сæ дамгъæтæ.

Зылангон æмæ æзылангон мыртæ.

Дæргъвæтин æмхъæлæсонтæ, сæ растфыссынад.

Дамгъæтæ *гъ, къ, пъ, тъ, хъ, цъ, чъ* дзырдты мидæг.

Уырыссаг æвзагæй æрбайсгæ дзырдты дамгъæтæ *э, ю, я, ж, ш, ц* раст кæсын æмæ фыссын.

Дызæрдыггаг æмхъæлæсонты растфыссынад.

Дзырдты мырон-дамгъон раиртæст схематæм гæсгæ æмæ æнæ уыдонæй.

Мырты ахадындзинад дзырдты нысаниуæг бамбарынаен.

Алфавит. Дамгъæтæ алфавитон уагыл зонын, раст сæ дзурын. Алфавиты нысаниуæг.

Уæнг. Дзырд уæнгтыл дих кæнын. Дзырдтæ иу рæнхъæй иннæмæ уæнггай хæссын. Æмхъæлæсонтæ **й** æмæ **у** цы дзырдты ис, уыдон иу рæнхъæй иннæмæ хæссын. Хъæлæсон **у** æмхъæлæсон **у**-йæ иртасын. Дзырдты астау цы дæргъвæтин æмхъæлæсонтæ ис, уыдон иу рæнхъæй иннæмæ хæссын.

Цавд. Дзырдты цавдон æмæ æнæцавдон уæнгтæ.

Дзырд (18 сах.)

Дзырды лексикон нысаниуæг (иумæйаг æмбарынад). Синонимтæ. Антонимтæ.

Номдар. Иумæйаг æмбарынад. Номдартæ сæ фæрстытæм гæсгæ иртасын.

Стыр дамгъæ адаймæгты, горæтты, хъæуты, дæтты, цæрагойты нæмтты.

Сæ нысаниуæгмæ гæсгæ хæстæг æмæ ныхмæвæрд дзырдтæ – номдартæ.

Миногон. Иумæйаг æмбарынад, фæрстытæ. Æууæлæвдисæг дзырдты ахадындзинад æвзаджы. Сæ нысаниуæгмæ гæсгæ хæстæг æмæ ныхмæвæрд миногонтæ.

Предметты нæмттæ æмæ сæ æууæлтæ æвдисæг дзырдты бастдзинад.

Мивдисæг. Иумæйаг æмбарынад, фæрстытæ. Архайдæвдисæг дзырдты ахадындзинад ныхасы. Сæ нысаниуæгмæ гæсгæ хæстæг æмæ ныхмæвæрд мивдисджытæ.

Хъуыдыйад (11 сах.)

Дыккаг къласы рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын (6 сах.)

Скъоладзаутæ 2-аг къласы фæудмæ базондзысты:

- æппæт дамгъæты нæмттæ;
- хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон, зылангон æмæ æзылангон мыртæ;
- дамгъæтæ *ё, э, ю, я, ж, ш, ц*;
- уæнг; цавдон æмæ æнæцавдон уæнгтæ;
- дзырды лексикон нысаниуæг;
- синонимтæ æмæ антонимтæ;
- номдар, миногон æмæ мивдисæджы æмбарынадтæ, сæ фæрстытæ;
- хъуыдыйады арæзт;

- хъуыдыйады сәйраг уәнгтә – сәйрат, зәгъинаг;
- әрхәцән нысәнтты хуызтә хъуыдыйады кәрон;
- хъуыдыйад раст хәләсы уагәй дзурын, кәсын зонин;
- хъуыдыйады мидәг фәрстыты руаджы дзырдты 'хсән бастдзинәдтә бәрәг кәнын.
- хъуыдыйәдтәй текст аразын.
- тексты әмбарынад.

Скъоладзаутә 2-аг къласы фәудмә арәхсдзысты:

- дамгәтә алфавитон уагыл фыссын әмә дзурынмә;
- дамгәтә каллиграфион әгъдауәй раст фыссынмә;
- дзырдтә иу рәнхәй иннәмә уәнггай хәссынмә;
- хәләсон у әмхәләсон у-йә иртасынмә;
- зылангон әмә әзылангон әмхәләсонтә кәрәдзийә иртасынмә;
- дамгәтә э, ю, я, ж, ш, щ раст кәсын әмә фыссынмә;
- сәрмагонд номдарты стыр дамгә фыссынмә;
- дывәргонд әмхәләсонтимә дзырдтә раст фыссынмә;
- мырон-дамгъон раиртәст кәнынмә;
- дзырдты цавд әвәрынмә;
- дзырдтә сә нысаниуджытәм гәсгә хицән кәнынмә;
- номдартә, миногонтә, мивдисджытә сә фәрстытәм гәсгә иртасынмә;
- хъуыдыйады сәйраг әмә фәрссаг уәнгтә амонинмә;
- хъуыдыйады кәрон стәәлф, фарсты әмә хәры нысәнттә әвәрынмә;
- хъуыдыйад раст хәләсы уагәй кәсынмә;
- дзырдтә әмә цыбыр хъуыдыйәдтә (3 – 5 дзырдәй) фыссынмә;
- хицән дзырдтәй хъуыдыйәдтә аразынмә;
- текст хъуыдыйәдтыл дих кәнынмә;
- ләвәрд схемәтәм гәсгә хъуыдыйәдтә аразынмә;
- предметтәй тематикон къордтә аразынмә (ахуыргәнән дзауматә, уәләдарәс, бинонтә ә. әнд.);
- нывмә гәсгә цыбыр хъуыдыйәдтә аразынмә,
- хуымәтәг цыбыр хъуыдыйәдтә фәрссаг уәнгтәй даргъдәр кәнынмә;
- тексты темә бәрәг кәнынмә әмә йын сәргонд хъуыды кәнынмә;
- текст хъуыдыйәдтыл дих кәнынмә;
- бәлвырд темәмә гәсгә радзырд хъуыды кәнынмә;
- тексты мидис хи ныхәстәй дзурынмә;
- тексты мидис фәрстытәм гәсгә әвзарынмә; хәйттыл әй дих кәнынмә;
- текстән сәргонд хъуыды кәнынмә;
- тексты хәйттә кәрәдзи фәдыл раст равәрынмә;
- тексты хуыз иртасынмә;
- хъуыдыйады мидәг дзырдты нысаниуджытә бәрәг кәнынмә;
- текстән лексикон анализ кәнынмә;
- текст аив әмә раст кәсынмә;
- текст хәйттыл дих кәнынмә;
- текстән сәргонд хъуыды кәнын кәнә йә әндәрәй баивынмә;
- тексты сәйраг хъуыды әмә йә аразән хәйттә бәрәг кәнынмә;
- фәрстытән тексты дзуәппытә агурынмә;
- текстән райдайән әмә кәрон хъуыды кәнынмә.

3-аг кълас

(къуыри – 1,5 сах., әдәппәт – 51 сах.)

I. Æвзаг æмæ ныхасы тыххæй зонындзинæдтæ

2-аг къласы рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын (2 сах.)

Тексты æмбарынад. Текст хъуыдыйæдтыл дих кæнын. Алфавит. Дзырды мырон-дамгъон раиртæст. Предмет, миниуæг æмæ архайдæвдисæг дзырдтæ. Хъуыдыйад.

Мыртæ æмæ дамгъæтæ (5 сах.)

Зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ. Æмкбай зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ (*в – ф, г – к, дз – ц, гъ – х, з – с, дж – ч*) кæрæдзийæ иртасын. Æмхъæлæсонтæ *г, к, (кк), къ-йы* ивынад *дж, ч, (чч), чъ-йæ* хъæлæсон *ы-йы* разæй.

Дзырды хæйттæ æмæ дзырдарæст (9 сах.)

Дзырды арæст, йæ хæйттæ (æмбарынад). Кæрон. Уидаг (æмбарынад), æмуидагон дзырдтæ (раиртæст). Æмхъæлæсонты кæрæдзийы ивынад.

Фæсæфтуан (раиртæст). Фæсæфтуантæ *-аг-, -æг, -он-, -дон-, -джын-, сæ* нысаниуджытæ, сæ ахадындзинад. Уидаг æмæ фæсæфтуан. Разæфтуан (раиртæст). Разæфтуантæ *æнæ-, æм-, а-, ба-, ра-, æрба-, ны-, æр-, с-*. Дзырдты растфыссынад разæфтуантимæ. Дзырды бындур.

Лексикæ (2 сах.)

Дзырды лексикон нысаниуæг (иумæйаг æмбарынад). Бирæнысаниуæгон дзырдтæ. Синонимтæ. Антонимтæ.

Ныхасы хæйттæ (1 сах.)

Номдар, миногон, мивдисæг.

Номдар (5 сах.)

Номдар куыд ныхасы хай; йæ иумæйаг нысаниуæг, йæ фæрстытæ, йæ ахадындзинад хъуыдыйады. Сæрмагонд æмæ иумæйаг номдартæ. Стыр дамгъæ сæрмагонд номдарты. Номдарты ивынад нымæцтæм гæсгæ. Номдарты кæрæтты ивынад æндæр дзырдтимæ бастæй.

Миногон (5 сах.)

Миногон куыд ныхасы хай; йæ иумæйаг нысаниуæг, йæ фæрстытæ.

Миногонтæ се 'ууæлтæм гæсгæ къордтæ кæнын.

Сæ хъуыдымæ гæсгæ хæстæг æмæ ныхмæвæрд миногонтæ.

Мивдисæг (8 сах.)

Мивдисæг куыд ныхасы хай; йæ иумæйаг нысаниуæг, йæ фæрстытæ, йæ ахадындзинад нæ ныхасы, йæ роль хъуыдыйады. Мивдисæджы ивынад нымæцтæм, афонтæм гæсгæ. Мивдисæджы æбæлвырд форма фæсæфтуан-**ын**-имæ. Сæ хъуыдымæ гæсгæ хæстæг æмæ ныхмæвæрд мивдисджытæ. Мивдисджытæ комкоммæ æмæ ахæсгæ нысаниуджыты.

Хъуыдыйад (10 сах.)

Хъуыдыйады тыххæй æмбарынад уæрæхдæр, бæлвырддæр кæнын. Хъуыдыйады хуызтæ загъды нысанмæ гæсгæ: таурæгъон, хъæрон, фарстон.. Хъуыдыйæдтæ раст хъæлæсы уагæй кæсын. Æрхæцæн нысæнттæ хъуыдыйады кæрон. Хъуыдыйады сæйраг уæнгтæ. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ (хицæн хуызтыл сæ нæ дих кæнгæйæ), сæ ахадындынад. Сæйрат æмæ загъинаджы къордтæ. Хуымæтæг цыбыр æмæ хуымæтæг даргъ хъуыдыйæдтæ. Хъуыдыйæдты мидæг дзырдты кæрæдзиуыл бастдынад. Хъуыдыйады дзырдты 'хсæн семантикон ахастытæ (синонимон, антонимон, тематикон). Тексты дзырдты кæрæдзиуыл бастдынад.

Æртыккаг къласы рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын (4 сах.)

Скъоладзаутæ 3-аг къласы фæудмæ базондысты:

- æмкбай зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ;
- æмхъæлæсонты кæрæдзийы ивынад;
- дзырды хæйттæ;
- дзырдты растфыссынад разæфтуантæ æмæ фæсæфтуантимæ;
- дзырды ахæсгæ нысаниуæг;
- синонимтæ æмæ антонимтæ;
- номдар, миногон, мивдисæг;
- хъуыдыйады сæйраг æмæ фæрссаг уæнгтæ;
- хуымæтæг цыбыр æмæ хуымæтæг даргъ хъуыдыйæдтæ, сæ интонацион арæзт;
- æрхæцæн нысæнтты хуызтæ хъуыдыйады кæрон;
- текст аразын;
- раст æмæ сыгъдæг фыссыны æгъдæуттæ.

Скъоладзаутæ 3-аг къласы фæудмæ арæхсдысты:

- дзырдтæ мырон-дамгъон æвзæрст кæнынмæ;
- зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ раст фыссын æмæ дзурынмæ;
- дзырдтæ сæ арæзтмæ гæсгæ æвзарынмæ;
- разæфтуантæ æмæ фæсæфтуантæй дзырдтæ аразынмæ;
- дæргъвæтин æмхъæлæсонтæ раст дзурын æмæ фыссынмæ;
- æмуидагон дзырдтæ агурынмæ;
- ныхасы хæйттæ кæрæдзийæ иртасынмæ;
- хъуыдыйæдтæ загъды нысанмæ гæсгæ иртасынмæ æмæ сæ раст хъæлæсы уагæй кæсынмæ;
- предметты нæмттæ æмæ æууæлæвдисæг дзырдтæй дзырдбæстытæ аразынмæ;
- хъуыдыйады сæйраг æмæ фæрссаг уæнгтæ амоньмæ;
- хуымæтæг даргъ хъуыдыйæдтæ аразынмæ;
- хъуыдыйады мидæг дзырдты бастдынаедтæ бæрæг кæнынмæ;
- лæвæрд схемæтæм гæсгæ хъуыдыйæдтæ аразынмæ;
- дзырдтæ сæ нысаниуджытæм гæсгæ иртасынмæ, къордтæ сæ кæнынмæ;
- иумайаг пыланмæ гæсгæ сочиненитæ æмæ изложенитæ фыссынмæ (60-70 дзырды онг);
- текст фыссынмæ, хæйттыл æй дих кæнынмæ;
- тексты темæ æмæ сæйраг хъуыды бæрæг кæнынмæ;
- тексты хъæугæ информаци агурын æмæ йын сæргонд хъуыды кæнынмæ;
- текст хæйттыл дих кæнын, йæ алы хайæн дæр сæргонд дæттынмæ;
- тексты мидис фæрстытæм гæсгæ æвзарынмæ;

- диалогон ныхасы архайын, цымыдисдинад, разыдинад кәнә әнәразыдинад әвдисынмә;
- хъаугә информаци райсыны тыххәй фәрстытә дәттынмә;
- искаимә ныхас кәнгәйә, хъусын зонын, хъуыды дарддәр хәццә кәнын, фәбәлвырддәр әй кәнынмә;
- ныхасы темә ивын, алыхуызон фәрстытәй пайда кәнынмә;
- арфә кәнын, хатыр курынмә;
- цауы, хабары тыххәй дзургәйә, хи цәстәнгас әвдисынмә;
- хъуыды хуыздәр зәгъыны тыххәй синонимтәй, антонимтәй, дзырдты ахәсгә нысаниуджытәй пайда кәнынмә;
- ахуыргәнәджи әххуысәй цыбыр уацхъуыдән фарстон әмә таурәгъон хъуыдыйәдтәй пьлан аразынмә;
- тексты хәйттә кәрәдзийы фәдыл раст әвәрынмә;
- чысыл текст хи ныхәстәй дзурынмә;
- әрдзмә цәстдарәнты, куысты, сабиты хъәзтыты тыххәй дзурынмә;
- текстән лексикон анализ кәнынмә;
- текст аив әмә раст кәсынмә;
- тексты мидис хәйттыл дих кәнынмә;
- текстән сәргонд хъуыды кәнын кәнә сәргонд ивынмә;
- таурәгъон хъуыдыйәдтәй фарстон әмә хъәрон хъуыдыйәдтә аразынмә;
- хуымәтәг цыбыр хъуыдыйәдтәй фәрссаг уәнгты фәрцы хуымәтәг даргъ хъуыдыйәдтә аразынмә;
- чысыл текст хи ныхәстәй фыссынмә;
- мидисджын нывтәм гәсгә дзырдтә се ’ууәлтәм, архәйдтытәм гәсгә къордтә кәнын әмә фыссынмә;
- предметты нәмттә әмә сә әууәләвдисәг дзырдтәй дзырdbәстытә аразынмә;
- нывмә гәсгә цыбыр радзырд хъуыды кәнын әмә фыссынмә;
- әрдзмә цәстдарәнты, куысты, сабиты хъәзтыты тыххәй хъуыдыйәдтә әмә чысыл радзырдтә хъуыды кәнын әмә фыссынмә;

4-әм кълас

(къуыри – 1,5 сах., әдәппәт –51 сах.)

I. Әвзаг әмә ныхасы тыххәй зонындзинәдтә

1–3-әм къләсты рацыд әрмәг зәрдыл әрләууын кәнын (4 сах.)

Зылангон әмә әзылангон әмхәләсонтә. Дәргъвәтин әмхәләсонтә әмә сә растфыссынад. Цавд. Дзырды хәйттә әмә дзырдарәзт. Лексика. Ныхасы хәйттә. Хъуыдыйад. Текст.

Вазыгджын дзырдтә (3 сах.)

Иумәйаг әмбарынад вазыгджын дзырдты тыххәй. Вазыгджын дзырдты растфыссынад.

Ныхасы хәйттә Номдар (9 сах.)

Номдарты ивынад хауәнтәм гәсгә. Фәрстытә әмә кәрәттәм гәсгә хауәнты хуызтә бәрәг кәнын. Номдарты тасындзәг бирәон нымәцы. Номдарты бирәон нымәцы

арæзты хицæндзинæдтæ: хъæлæсон **а** æмæ **о**-йы ивынад хъæлæсон **æ**-мæ; бирæон нымæцы фæсæфтуан **т**-йы дывæркæнынад; æмхъæлæсонты къордтæй цы дзырдтæ фæвæййынц, уыдоны **т**-йы разæй хъæлæсон **ы**-йы фæзынд.

Номдарты растфыссынад.

Миногон (2 сах.)

Миногон. Миногонтæ тасындзæг. Сæ хъуыдымæ гæсгæ хæстæг æмæ ныхмæвæрд миногонтæ.

Номивæг (3 сах.)

Цæсгомон номивджытæ. Цæсгомон номивджыты æххæст хуызы тасындзæг.

Мивдисæг (11 сах.)

Мивдисæджы ивынад цæсгæмттæм æмæ нымæцтæм гæсгæ нырыккон, ивгъуыд æмæ суинаг афонты (æргомон здæхæны). Мивдисæджы цæсгомон кæрæтты растфыссынад. Хайыгтæ *на* æмæ *нал*-ы растфыссынад мивдисæгимæ.

Фæрсдзырд (3 сах.)

Иумæйаг æмбарынад фæрсдзырдты тыххæй. Фæрсдзырдтæ иртасын ахæм фæрстытæм гæсгæ: *кæм?* *кæдæм?* *кæцæй?* *кæд?* *куыд?* Арæхдæр чи æмбæлы, уыцы фæрсдзырдты растфыссынад.

Хъуыдыйад (8сах.)

Дзырдты рæнхъæвæрд хъуыдыйады. Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ. Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ бæттæгтæ *æма*, *фæла*, *та*-имæ, стæй æнæ бæттæгтæй. Ранымæды интонаци хъуыдыйады æмхуызон уæнгтимæ. Вазыгджын хъуыдыйæдтæ бæттæгтимæ *æма*, *фæла*, *та*. Къæдзыг вазыгджын хъуыдыйады.

Сидæн (2сах.)

Сидæн. Æрхæцæн нысæнттæ сидæнимæ.

Комкоммæ ныхас (2сах.)

Комкоммæ ныхасимæ зонгæ кæнын. Хъуыдыйæдтæ авторы дзырдты фæстæ æвæрд комкоммæ ныхасимæ. Хъæлæсы уаг хъуыдыйады комкоммæ ныхасимæ. Æрхæцæн нысæнттæ комкоммæ ныхасимæ (дыстьæлф, дыкъæдзыг).

Цыппæрæм къласы рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын (4сах.)

Скъоладзаутæ 4-æм къласы фæудмæ базондысты:

- вазыгджын дзырдты тыххæй æмбарынад, сæ растфыссынад;
- ныхасы хæйтты тыххæй æмбарынад;
- номдарты тасындзæг иуон æмæ бирæон нымæцты, сæ растфыссынад;
- миногонтæ нысаниуæг, сæ тасындзæг;
- цæсгомон номивджытæ, сæ тасындзæг æмæ растфыссынад;

- мивдисджыты ивынад цæсгæмттæ, афонтæ æмæ нымæцтæм гæсгæ (æргомон здæхæны);
- фæрсдзырды иумæйаг æмбарынад;
- хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ бæттæгтæ *æмæ*, *фæлæ*, *та*-имæ;
- вазыгджын хъуыдыйæдтæ бæттæгтæ *æмæ*, *фæлæ*, *та*-имæ;
- сидæн; æрхæцæн нысæнттæ сидæнимæ;
- комкоммæ ныхас; æрхæцæн нысæнттæ комкоммæ ныхасы.

Скъоладзаутæ 4-æм къласы фæудмæ арæхсдзысты:

- орфографион æмæ каллиграфион æгъдауæй 70–80 дзырдæй арæзт текст раст фыссынмæ;
- вазыгджын дзырдтæн сæ аразæг хæйттæ бæрæг кæнынмæ;
- синонимтæ æмæ антонимтæй пайда кæнынмæ;
- номдартæ тасындзæг кæнынмæ;
- миногонты тасындзæджы хицæндзинæдтæ амонинмæ;
- цæсгомон номивджытæ тасындзæг кæнынмæ;
- цæсгомон номивджытæй ныхасы раст пайда кæнынмæ;
- мивдисджытæ ифтындзæг кæнынмæ;
- фæрсдзырдтæ фæрстытæм гæсгæ иртасынмæ;
- æмхуызон уæнгтимæ æнæ бæттæгтæй æмæ бæттæгтæ *æмæ*, *фæлæ*, *та*-имæ хъуыдыйæдтæ аразынмæ;
- бæттæгтæ *æмæ*, *фæлæ*, *та*-имæ вазыгджын хъуыдыйæдтæ аразынмæ;
- комкоммæ ныхас хъæлæсы уагæй хицæн кæнынмæ æмæ аразынмæ;
- исты цау кæнæ фæзынд чысыл радзырды хуызы ныффыссынмæ;
- сидæн хъæлæсы уагæй æмæ æрхæцæн нысæнттæй хицæн кæнынмæ;
- пъланмæ гæсгæ æмæ æнæ пъланæй сочиненитæ æмæ изложенитæ фыссынмæ;
- диалогон æмæ монологон ныхас аразынмæ;
- текстты сæйраг хъуыды бæрæг кæнын æмæ йæ хæйттыл дих кæнынмæ;
- текстæн сæргонд хъуыды кæнынмæ;
- радзырдтæ цæттæ райдайæн æмæ цæттæ кæронмæ гæсгæ фыссынмæ;
- текстæн лексикон анализ кæнынмæ;
- текстты сæйраг темæ бæрæг кæнын, хæйттыл æй дих кæнынмæ;
- текстты хæйттæ кæрæдзи фæдыл раст æварынмæ;
- текстты аивгæнæн мадзæлттæ бæрæг кæнынмæ;
- диалогон ныхасы архайынмæ;
- искæй хъуыды дарддæр хæццæ кæнын, æххæст кæнынмæ;
- хъæугæ информацимæ хъусын зонын, фæрстытæ дæттын, хъуыды дарддæр хæццæ кæнынмæ;
- цымыдисдзинад æвдисынмæ;
- арфæ кæнын, хатыр курынмæ;
- текст хицæн хъуыдыйæдтыл дих кæнынмæ;
- текстæн райдайæн æмæ кæрон хъуыды кæнынмæ;
- лæвæрд схемæмæ гæсгæ хуымæтæг хъуыдыйæдты алы хуызтæ аразынмæ;
- чысыл текстты мидис хи ныхæстæй фыссынмæ;
- сюжетон нывмæ гæсгæ чысыл радзырд хъуыды кæнын æмæ фыссынмæ;

Урокты тематикон пъланты арæзт:

1. Æппæт грамматикон æрмæг дæр баст у бæлвырд, программæйы нысангонд ныхасы темæимæ: дзырдтæ, дзырdbæстытæ, хъуыдыйæдтæ, текстты мидис.
2. Бæрæггонд цæуы урочы ног темæ.
3. Лæвæрд цæуы, ног æрмæг бацамонынаен рацыд æрмæгæй цы сфæлхатт кæнын хъæуы, уый.

4. Лæвæрд цæуы, скъоладзаутæ алы урочы дæр цы хъуамæ базоной, бамбарой, уый: алы фæлтæрæны нысан дæр у, скъоладзаутæ ацы темæйæ бæлвырд зониндзинæдтæ цæмæй райсой, уый. Уыдоны æрфыст лæвæрд цæуы цыппæрæм хайы – скъоладзауты архайды хуызтæ

Диктанттæ ирон æвзагæй 3 къласæн

Мæскуы

Мæскуы у нæ республикæйы сæйраг сахар. Рæсугъд æмæ стыр у Мæскуы.

Уæрæх уынгты уайынц алыхуызон машинæтæ. Сахары астæу ис Кремль. Зæххы бын та диссаджы фæндаг – метро. Метройы станцæтæ сты аргъауы галуанты хуызæн.

Хæслæвæрдтæ:

- 1. Ныффыссын текст.*
- 2. Бахахх кæнын æмхъæлæсонты бын.*

Фæззæг

Ралæууыд фæззæг. Быдыртæ фæбур сты. Хъæды бæлæсты сыфтæртæ алыхуызонæй сæрттывттой. Арв ма сæрдзыгон арвау уыдис сыгъдæг. Хур ма дардæй касти, фæлæ куыд фæтавы, афтæ нал тавта.

Ахæм рæстæджы уæлдай æнæнцой вæййынц, хуссармæ чи фæтæхы, уыцы мæргътæ. Уыдонæн даргъ æмæ зын у сæ балц.

Хæслæвæрдтæ:

- 1. Ныффыссын текст.*
- 2. Æртыккаг хъуыдыйады бахахх кæнын сæйраг уæнгты бын.*

Къоста

Хетæгкаты Къоста уыд ирон адæмы зындгонд фыссæг. Уый райгуырдис Нары хъæуы. Йæ фыд хуындис Леуан. Къоста тох кодта мæгуыр адæмы сæрыл. Уыдон дæр æм цыдысты æххуысагур. Йæ ном айхъуысти дардыл.

Къоста адæммæ сидтис рухс, амонджын цардмæ. Дзæуджыхъæуы йæ номыл ис кады цыртдзæвæн, скъола, музей, уынг. хъæу.

Хæслæвæрдтæ:

- 1. Ныффыссын текст.*
- 2. Рафыссын дзырдтæ дыгай нысæнттæй арæзт дамгъæтæй.*
- 3. Цыппæрæймаг хъуыдыйады бахахх кæнын сæйраг уæнгтæ.*

Ирыстон

Ирыстоны æрдз у тынг рæсугъд. Бæрзонд хæхтæ æмбæрзт сты æнусон цъитийæ. Цæхæртæ калың суадæттæ.

Хæххон дæттæ размæ тырның. Тызмæг Терк уыцы рæсугъддинадмæ бахæссы йæхи ахорæнтæ.

Алы сæрд дæр ацы алæмæты бынæттæ байдзаг вæййың сывæллæтты зыланг хъæлæстæй.

Фæсивæд ардæм фæцæуың сæ фæллад уадзынмæ.

Афтæ цæры абон нæ уарзон бæстæ.

Хæслæвæрдтæ:

- 1. Ныффыссын текст.*
- 2. Бахахх кæнын зæгъинæгты бын.*
- 3. Рафыссын миногонтæ.*

Уæлахизы бон

Уыдис майы фарæстæм бон – Уæлахизы бон. Хур райдзастæй скастис хæхты фæстæйæ. Уынгтæ сты рæсугъд фæлыст.

Райсомы рог дымгæ фæйлауы тырысатæ. Алырдыгæй хъуысы хъæлдзæг зард æмæ цагъд.

Нæ ахуыргæнджытимæ рацыдыстæм демонстрацимæ. Нæ къухты хæссæм дидинджытæ, хæсты чи уыди, уыдоны къамтæ.

Æгас цæуæд нæ Райгуырæн бæстæ!

Æгас цæуæд Уæлахизы бон!

Хæслæвæрдтæ:

- 1. Ныффыссын текст.*
- 2. Бацамонын разæнгардгæнæн хъуыдыйæдтæ.*
- 3. Дыккаг хъуыдыйады бахахх кæнын сæйраг уæнгтæ.*